

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

94

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת ויקרא תשע"ג

חירות עולם

אנחנו עומדים לפני חג הפסח שהוא "זמן חירותנו". ובכל יום אנו אומרים בתפילה "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", היינו שביציאת מצרים יצאו לחירות עולמית, ונעשו בני חורין לעולם. וצריך להבין, שהרי גם אחרי יציאת מצרים היו גלויות, גלות בבל, גלות פרס ומדי וגלות יוון, ועכשיו אנו נמצאים בגלות אדום, ומדוע יציאת מצרים נקראת "חירות עולם"?

והביאור בזה, כי "חירות" האמורה כאן אין הכוונה חירות הגוף אלא חירות הנפש, וכמו שאמרו חז"ל (אבות ו, ב) "והמכתב מכתב אלוקים הוא חרות על הלוחות, אל תקרא חרות אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה", ועוד אמרו (שמות רבה מא, ז) "אל תיקרי חרות אלא חירות ממלאך המוות", והיינו יצר הרע שהוא גם מלאך המוות (ב"ב טז, א), ומי שעוסק בתורה הוא בן חורין מיצר הרע, ואינו נשלט על ידי יצרו.

והיינו מפני שהיצר הרע חזק מאד, ובדרך הטבע אדם נשלט, שהסיבה משפיעה עליו וגם טבע הגוף מושך אותו, ורק בכוח התורה שהיא תבלין ליצר הרע, אז יכול לשלוט על עצמו שלא יהיה מושפע מהסיבה ושהיצר הרע לא ישלוט עליו, וגם כשנמצא בגלות הגוף הוא "בן חורין" בנפש, שהנפש משוחררת מהיצר הרע, ותמיד הוא חושב מה שצריך לחשוב, עושה מה שצריך לעשות, ומדבר מה שצריך לדבר, ואינו מדבר מה שאסור לדבר, ולא חושב מחשבות שאסור לחשוב, זהו בן חורין אמיתי.

ולא רק שהוא "בן חורין" מהיצר הרע, אלא גם נקרא "מושל" ששולט בכל כוחותיו, וכמו שכתב בספר הכוזרי (מאמר שלישי) שהמלך הכוזרי ביקש מהחבר שיתאר לו את מעשיו של החסיד, והשיבו החבר כי החסיד הוא המפקד על מדינתו, ונותן לכל יושביה את לחם חוקם, ומספק להם כל צרכם במידה נכונה, ואמר לו הכוזרי, על החסיד שאלתיך ולא על מושל, והשיבו החבר: "החסיד הוא מי שהוא מושל, נשמע בחושיו וכוחותיו הנפשיים והגופיים ומנהיגם ההנהגה הגופית והוא המוכן לממשלה".

והיינו שהחסיד שולט על כל חושיו וכוחותיו להתנהג בהם על פי התורה, ומיד כשהוא קם בבוקר משנתו הוא עושה תוכנית מה יעשה במשך היום, ולא רק תוכנית של "עבודת כפיים" מה לעשות עם הידיים אלא גם מה יעשה עם המוח, מה יחשוב ומה לא יחשוב, מה ידבר ומה לא ידבר, שלא יהיה נשלט על ידי היצר הרע, ונקרא "מושל" ששולט על כוחותיו, וכן כתוב (ש"ב כג, ג) "צדיק מושל יראת אלוקים", היינו שהיראה נותנת לצדיק כוח למשול בעצמו, ולא להיות נשלט על ידי היצר הרע.

ולכך אנו אומרים ויוצא את עמו ישראל מתוכם "לחירות עולם", כי על ידי קבלת התורה זכו לחירות הנפש, ואף על פי שקבלת התורה הייתה רק בחודש סיון ויציאת מצרים הייתה בחודש ניסן, אף על פי כן נקראת היציאה גם כן "יציאה לחירות עולם", מפני שכל תכלית יציאתם ממצרים הייתה לזה, שיקבלו את התורה במעמד הר סיני, וכיון שהיציאה היא לצורך החירות נקראת גם היציאה "לחירות עולם", אבל החירות בפועל הייתה רק במעמד הר סיני, שאז קיבלו את התורה ונעשו בני חורין.

ובאמת מפורש בפסוקים שעיקר יציאת מצרים הייתה לצורך קבלת התורה, וכמו שכתב בספר החינוך (מצוה ש"ו) "והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה, וכמו שאמר השם למשה וזה לך האות כי אנוכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה, ופירוש הפסוק כלומר, הוציאך אותם ממצרים יהיה לך אות שתעבדון את האלוקים על ההר הזה, כלומר שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים".

וכן מבואר בארבע לשונות של גאולה: "והוצאתי", "והצלתי", "ווגאלתי", "ולקחתני", והמפרשים ביארו שכל לשון הוא דרגה אחרת של גאולה, "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" זהו גאולה מהסבל הקשה, "והצלתי אתכם מעבודתם" היינו גאולה גם מעבדות שאין בה סבל ועינוי, "ווגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים" היינו שיעשה הקב"ה שפטים במצרים, "ולקחתני אתכם לי לעם" זהו קבלת התורה במעמד הר סיני, שגם זה היה חלק מן הגאולה, ורק אז יצאו "לחירות עולם".

ועוד כתוב במפרשים (עיי' בעל הטורים שמות ו, ז) כי ארבע לשונות של גאולה הם כנגד ארבע מלכויות שנשתעבדו בישראל, גלות בבל, גלות פרס ומדי, גלות יוון, וגלות אדום שהוא הגלות האחרון, וארבע לשונות של גאולה מכוונות כנגד גלויות הללו, כל גאולה נאמרה בלשון אחרת שמתאימה לגלות שהיה שם, היינו גלות הנפש וחיסרון החירות מהיצר הרע.

קודם מתן תורה

ובאמת גם לפני קבלת התורה עסקו בתורה, ושבת לוי במצרים ישבו ועסקו בתורה, והיו פטורים מעבודת פרך כמו שפירש"י על הפסוק (שמות ה, ה) "לכו לסבלותיכם" - "לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם אבל מלאכת מצרים לא הייתה על שבת של לוי", וזה בזכות שקיבלו על עצמם עול תורה, לכן היו פטורים מגזירת השעבוד, וכמו שאמרו חז"ל (אבות ג, ה) "כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ".

ישנם ארבעה כללים שנצרכים להמשך העלייה בבין הזמנים. ראשית כדאי לקבוע חברותא לכל הפחות חלק מהיום, שבדרך כלל יש יותר הצלחה בלימוד עם חברותא, וכן צריכים להחליט מראש דבר קבוע מה ללמוד, איזה פרק או איזה מסכת, כי לפעמים עד שמחליטים מה ללמוד עובר הזמן, וגם צריך שיהיו שעות קבועות באיזה זמן ללמוד, ומקום קבוע היכן ללמוד, ועדיף שקביעות המקום תהיה בישיבה או בבית כנסת מחוץ לבית. (מתוך שיחות רבינו שליט"א)

להודיע כמה ארך אפיים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסים ובאים, עד שבא אברהם וקיבל שכר כולם", והיינו שהקב"ה מאריך אפו רק עד עשרה דורות אולי יחזרו בתשובה, ולכן בדורו של נח לאחר עשרה דורות שהכעיסו לפניו הביא הקב"ה עליהם את מי המבול, אבל בדורו של אברהם לאחר עשרה דורות לא היה מבול.

והסיבה לזה מפני שנח לא השפיע על בני דורו שיחזרו בתשובה, ומרן הרב מפוניבז' זצ"ל אמר בשם מדרש (עיין זוהר פרשת נח) כי המבול נקרא (ישעיה נד, ט) "מי נח" מפני שנח אשם במבול שלא השפיע על בני דורו שיחזרו בתשובה, וכיון שעברו עשרה דורות ולא חזרו בתשובה הענישם הקב"ה במי המבול, אבל אברהם אבינו השפיע על בני דורו והחזירם בתשובה, ופרסם את האמונה בכל העולם כמו שכתוב (בראשית יב, ח) "ויקרא בשם השם", וכיון שחזרו בתשובה לא היה צורך במבול.

ושמעתי ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל שביאר מהו שאמרו כי אברהם אבינו נטל "שכר כולם", היינו שקיבל את השכר שהיו כל העשרה הדורות מקבלים אם היו צדיקים, והסיבה שזכה לשכר גדול כל כך, זהו מפני שלאחר כל הדורות שהיו מכעיסים ובאים כוח הטומאה בעולם היה חזק מאד, והיה קשה פי כמה וכמה להתגבר ולעמוד בניסיונות, ואברהם אבינו עמד עם כל כוחותיו במסירות נפש נגד השפעת הטומאה של עשרה דורות, ותיקן את כל מה שהם פגמו בעולם, לכן קיבל שכר כולם.

יש ללמוד מזה כי בזמן שיש ניסיונות קשיים השכר הוא יותר גדול, לכן עכשיו בימי בין הזמנים שיש בהם ניסיונות יותר מאמצע הזמן, שבתוך הזמן יש מסגרת שמחייבת ומוכרחים ללמוד, אבל בבין הזמנים יש בחירה לכל אחד כמה ילמד וכמה יהיה דבוק בתורה, ובדרך הטבע יש רפיון בבין הזמנים מפני שמתחשק לנוח, ואמנם אמרו (בראשית רבה צט, ט) "וירא מנוחה כי טוב זו תורה", אבל הטבע הוא שרוצים מנוחה אחרת, ולכן קשה יותר ללמוד בבין הזמנים, ומי שמתחזק ולומד נוטל שכר כנגד כולם.

וכבר הזכרנו מה שאמרו בירושלמי סוף ברכות "אמר רבי שמעון בן יוחאי אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד, עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם, מאי טעמא הפרו תורתך עת לעשות להשם", והיינו כנ"ל כי בזמן ש"הפרו תורתך" – שיש רפיון מן התורה, אז יש קשיים וניסיונות יותר גדולים, וממילא זהו "עת לעשות להשם" ונוטלים בו שכר כנגד כולם, ולכן גם במשך השנה בזמנים שקשה ללמוד, וכגון בימי ששי ושבת שיש בהם רפיון בציבור, מי שמתחזק בהם נוטל שכר כנגד כולם.

ואמנם גם הייתה סיבה טבעית לזה, שהרי השעבוד במצרים התחיל בהתנדבות, וכמו שאמרו (ילקוט שמות קסג) "בשעה שאמר הבה נתחכמה לו קיבץ פרעה את כל ישראל ואמר להם בבקשה מכם עשו עימי היום בטובה היינו דכתיב בפרך בפה רך נטל סל ומגרפה וכל מי שהיה רואה פרעה נוטל סל ומגרפה ועושה בלבנים היה עושה מיד הלכו ישראל בזריזות ועשו אומנות עימו כל היום לפי כוחו, כיון שהחשיך העמיד עליהן נוגשים ואמרו להם חשבו את הלבנים מיד עמדו ומנו אותם ואמר להם כזה אתם מעמידים לי בכל יום". וכן אמרו בגמרא (סוטה יא, ב) בפרך בפה רך ופירש"י "משכום בדברים ובשכר עד שהרגילום לעבודה", היינו שפיתנו אותם לעבוד מרצון, ולבסוף נשתעבדו בהם בכפייה.

אבל שבט לוי לא התחשבו בפיתויים, וגם בתחילה לא התנדבו לעבוד מרצון, וכמו שהובא בדעת זקנים על התורה (שמות ה, ה) "אמרו שבט לוי, עתידים אנו לעבוד עבודת משא של הקב"ה, חלילה שלא נעבוד שום עבודה לרשע זה בשום שכר שייתן לנו, וענו הלוויים ואמרו כולם שאינם יודעים לעשות לבנים, ומאותו יום והלאה לא היה לו פתחון פה לשאול להם שום דבר עבודה", וכיון שעמדו נגד הפיתויים וקיבלו על עצמם עול תורה, לכן גם אחר כך היו פטורים מגזירת השעבוד.

ואף על פי שעדיין לא היה מצות תלמוד תורה, אבל היה בזה את סגולת התורה שמקדשת את האדם, וגם היא תבלין ליצר הרע, וכמו שמצינו במכילתא על הפסוק "ויבוא עמלק ויילחם עם ישראל ברפידים – אין רפידים אלא רפיון ידיים לפי שרפו ידיהם מדברי תורה לכך בא שונא עליהם לפי שאין השונא בא אלא על רפיון ידיים מן התורה", והיינו אף על פי שלא היו חייבים מצד מצות תלמוד תורה, אבל היו צריכים את התורה תבלין להתגבר על היצר הרע, וכשאין תורה תבלין יש יצר הרע ומיד בא עמלק.

ועוד מצינו בגמרא (יומא כה, ב) אמר רבי חמא ברבי חנינא מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם, היו במצרים ישיבה עמהם שנאמר לך ואספת את זקני ישראל, היו במדבר ישיבה עמהם שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ואברהם זקן בא בימים, יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר והי כי זקן יצחק, יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר ועיני ישראל כבדו מזקן, אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה וכו'.

והיינו שגם האבות הקדושים לפני מתן תורה עסקו בתורה, ומובא בגמרא (ע"ז יד, ב) שאברהם אבינו למד מסכת עבודה זרה והיו לו בה ארבע מאות פרקים*, וגם לפני אברהם אבינו עסקו בתורה בבית מדרשם של שם ועבר, ואף על פי שעדיין לא ניתנה התורה, ידעו את התורה ברוח הקודש, ששם בן נח היה נביא כמו שכתוב אצל רבקה (כה, כב) "ותלך לדרוש את השם", ופירש"י "לבית מדרשו של שם", והוא אמר לה נבואה שני גויים בבטן, וגם נח היה נביא ודיבר עם הקב"ה.

נוטל שכר כולם

הנה שנינו בפרקי אבות (ה, ב) "עשרה דורות מאדם ועד נח, להודיע כמה ארך אפיים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסים ובאים עד שהביא עליהם את מי המבול. עשרה דורות מנח ועד אברהם,

* וביארנו במקום אחר כי ארבע מאות פרקים אלו אינם הלכות עבודה זרה, אלא הם סתרי תורה בענייני האמונה, שיש הרבה דרגות באמונה למעלה מהשגתנו, וכגון מעשה בראשית ומעשה מרכבה, ועניינים אלו נכנסו במסכת עבודה זרה של אברהם אבינו, כי עבודה זרה היא חיסרון אמונה וכל ענייני האמונה שייכים לזה.

לעילוי נשמת
הר"ר בנימין ב"ר מאיר וואלף זצ"ל
נלב"ע ג' ניסן תשמ"ט
תנצב"ה

לעילוי נשמת
האשה הצדקנית מרת מלכה שרה ע"ה
בת הגה"ח רבי יעקב שלמה זצ"ל
נלב"ע ח' אדר תשע"ג
תנצב"ה

לזכות ב.ב.ג.י.ל